

Normipurku vaarantaa asumispalvelut

Erityisryhmien asumispalvelujen suunnittelua, toteuttamista ja valvontaa koskevien normien höllentäminen vaarantaa kehitysvammaisten ihmisten mahdollisuudet laadukkaaseen asumiseen. Riskinä on, että sääntelyn poistuessa aletaan uudestaan rakentaa entistä suurempia yksiköitä, uuslaitoksia ja asutokeskittyviä ja että pienennetään asuntojen henkilökohtaisia tiloja.

Suurin osa erityisryhmiin kuuluvista ihmisistä haluaa asua kuten muutkin. Oma asunto ja mahdollisimman itsenäinen elämä on useimpien kehitysvammaisten ja mielenterveyskuntoutujien toiveena. He pystyvät myös asumaan näin, kun saavat siihen tarvitsemansa tuen.

Asumisen normipurulla tavoitellaan hallituksen reformiohjelmassa tarvelähtöisyyttä ja palvelujen joustavaa räätälöintiä. Kehitysvammajärjestöt näkevät tässä mahdollisuuksista huolimatta myös monia riskejä.

Pelkona on, että normien purku nähdään mahdollisuutena tuottaa palveluja entistä pienemmällä henkilöstömäärällä – siis kustannussäästöjä tavoitellen – ja laatua polkien. Nykyisessä taloudellisessa tilanteessa on todellinen riski, että palveluiden järjestämisestä vastuussa olevat tahot tarttuvat tähän mahdollisuuteen välittämättä palvelujen käyttäjien perustavanlaatuisista oikeuksista.

Normipurku tarjoaa myös mahdollisuuden sijoittaa useita eri erityisryhmiin kuuluvia ryhmiä samoille tonteille. Kahden hengen huoneet tulevat mahdollisiksi ja muutenkin asuntojen laadun heikkeneminen. Normipurun myötä voi alkaa syntyä uuslaitoksia samanaikaisesti, kun vanhaa laitosasumista lakkautetaan.

Suomessa ollaan vielä keskellä laitoshajautuksen prosessia. Laitosasumisen lakkauttaminen on edennyt Kehas-ohjelman myötä. Vuosina 2010–2015 kehitysvammalaitoksissa asuvien henkilöiden määrä väheni tuhannella. Laitoksissa oli vuoden 2015 lopussa pitkäaikaisessa laitoshoidossa vajaat tuhat asiakasta.

Laitoksissa asuvien alle 18-vuotiaiden määrä ei kuitenkaan ole vähentynyt toivotulla tavalla. Pitkäaikaisesti kehitysvammalaitoksessa asuvien alle 18-vuotiaiden asiakkaiden määrä väheni vuoden 2009 lopusta vuoden 2014 loppuun vain kymmenellä asiakkaalla. Kehitysvammalaitoksissa asui vuoden 2014 lopussa pitkäaikaisesti 114 alle 18-vuotiasta lasta tai nuorta.

Laatua turvaavan sääntelyn purkaminen yhdistettynä asumispalvelujen nykyisiin kilpailutuskäytäntöihin on vaarallinen yhdistelmä. Kehitysvammaiset ihmiset ja heidän omaisensa ovat jo nyt osattomia itseään koskevien palvelujen järjestämisessä. Kilpailutukset tehdään isoille ryhmille, hinta määräävänä tekijänä. Sopimukset ovat jäykkiä eivätkä huomioi asiakkaiden yksilöllisiä avun ja tuen tarpeita. Tästä seuraa monin paikoin epäinhimillisiä ratkaisuja.

Yksi hälyttävä esimerkki on Espoon kaupungin huhtikuussa käynnistämä kehitysvammaisten ympärivuorokautisten asumispalvelujen kilpailutus. Huolena on kilpailutuksessa määritelty kahden vuoden perussopimuskausi, joka on kohtuuttoman lyhyt aika suunnitella ihmisten asumista. Myös hinnalla näyttää olevan keskeinen rooli, kun viimeisessä vaiheessa hinta määritellään sähköisenä huutokauppana. On selvää, että tällä mallilla laatutekijöillä – tai vammaisten ihmisten yksilöllisiä tarpeita kunnioittavalla lähestymistavalla – ei ole mitään vaikutusta palveluntuottajan valintaan.

Ryhmämuotoinen asuminen ei ole asumisen ainoa ratkaisu. Vammaisten henkilöiden asumiseen tarvitaan lisää vaihtoehtoja ja tavallisen asuntokannan hyödyntämistä. Näihin toimiin Suomea velvoittaa YK:n vammaisten ihmisten ihmisoikeussopimus. Huhtikuussa julkaistussa Kehas-loppuraportissa kuvataan hyviä käytäntöjä, joihin kannattaa tutustua.

Ympäristöministeriön kustannuksista teettämän selvityksen mukaan tavallisiin asuntoihin voidaan järjestää monipuolista tukea ilman, että kustannukset nousevat suuriksi. Säästöjä syntyy, kun palvelut joustavat asukkaan tuen tarpeen mukaan ja kun luovutaan asukkaan tarpeeseen nähden liian raskaasti tuetusta asumisesta. Asiakaslähtöisillä menetelmillä, kuten henkilökohtaisen budjetoinnin kautta, on mahdollista räätälöidä tuki ja palvelut ihmisen todellisten tarpeiden mukaisiksi joustavasti ja kustannustehokkaasti.

Sote-uudistuksessa keskeisen valinnanvapauden tulee toteutua myös asumispalveluissa. Vammaisen henkilön tulee saada tarvitsemansa tuki, jotta hän itse voi tehdä omaa elämäänsä koskevia päätöksiä.

Joustavat asumisen rakenteet ovat tervetulleita. Samalla on kuitenkin pidettävä huolta siitä, että emme ole synnyttämässä rakenteita, joissa kehitysvammaiset ja muut erityistä tukea tarvitsevat ihmiset eristetään omiin kortteleihinsa ja asumisen laatu alkaa jälleen heiketä. Joskus tarvitaan sääntelyä turvaamaan muita heikommassa asemassa oleville ihmisille hyvän elämän edellytykset.

Marianna Ohtonen
Toiminnanjohtaja
Kehitysvammaliitto ry
Puh. 09 3480 9214
marianna.ohtonen@kvl.fi

Risto Burman
Toiminnanjohtaja
Kehitysvammaisten Tukiliitto ry
Puh. 050 5569 900
risto.burman@kvtl.fi